

SYDVESTEN

LOKAL- OG SLEKTSHISTORISK MAGASIN FOR ROGALAND

Kr 30,-

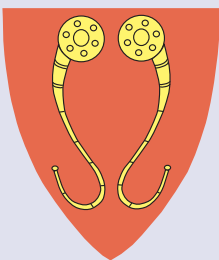
NR. 1 – 2011 – 37. ÅRGANG

Hermetikkindustriens behov for salgsfremmende innpakking av sine produkter resulterte blant annet i en voldsom mengde forskjellige etiketter til sardinbokser, såkalte "iddissar". I dag er disse ettertraktede samleobjekter. Les mer om sammenhengen mellom hermetikkindustrien og grafisk virksomhet i Stavanger inne i bladet.

Av innholdet:

- Barna som reiste til Sverige i 1945
- Norsk Grafisk Museum
- Invitasjon til årsmøtet i RHÆ 2011
- Nytt historielag på Kvitsøy

SYDVESTEN

Lokal- og slektshistorisk
magasin for Rogaland
ISSN 0802-8486

Utgitt av:
Rogaland Historie-
og Ættesogelag

Opplag 4000

Adresse:
Bergelandsgt. 30,
4012 Stavanger
Tlf. 51 89 56 36
E-post: histori@online.no
www.rogaland-historie.no

Kontonr. 3290.52.44581

Organisasjonssekretær:
Tove Solli

Redaksjon:
Tove Solli (ansv.)
tlf. 980 34 632
Dagfinn Silgjerd
Tlf. 52 77 88 94
Åse Kristine Meling
Kristensen
Tlf. 51 62 12 04
Atle Skarsten
Tlf. 51 69 92 92

Åpningstider:
Man, tir, tor, fre.
Kl. 09.00-15.00
Ons. 11.00-19.00

Statsarkivets lesesal:
Man, tir, tor, fre.
Kl. 09.00-15.00
Ons. 09.00-19.00

Neste Sydvesten kommer:
uke 21 – 2011.

**Frist for innlevering til:
Sydvesten nr. 2-2011
er mandag 2. mai.**

Feil klode

Jeg er visst kommet på en feil klode!
Her er så underlig.

Da Sigbjørn Obstfelder var 27 år, skrev han dette berømte diktet, ”Jeg ser”. Han var utdannet tekniker, et moderne yrke. Likevel følte han seg tydeligvis ikke hjemme i denne verden.

Tidligere i denne spalten har jeg filosofert over de store forandringene som våre foreldre opplevde i sin levetid. Det så ut som folk tok forandringene med fatning, og livet gikk videre. Nå er det jeg som skal ta alle forandringer som de kommer. Det finner jeg ganske vanskelig. Jeg har nesten aldri lyst til å følge massen. Jeg bryr meg om ting som folk flest overser. Synspunktene mine går ofte på tvers av gjengse oppfatninger, ...dessverre?

Nå befinner jeg meg i en situasjon som jeg aldri ville trodd jeg skulle komme i. Jeg er vel det som kalles en funksjonell analfabet. Mine venner mener at jeg ikke er dum. Jeg kan lære hvis jeg vil, men vil jeg? Jeg lærer best hvis noe interesserer meg. Dette interesserer meg bare måtelig. Hva snakker jeg om? Datamaskinen og dataverdenen, selvfølgelig. Jeg vet at en datamaskin er et under, at hvis jeg hadde kunnet bruke den, ville jeg hatt muligheten til å utføre utrolig mye spennende. Jeg ville hatt fantastiske opplevelser. Mye nytt ville jeg blitt kjent med, men har jeg bruk for å vite alt? Det blir vel som å lete i det gamle leksikonet. En finner så mye interessant på veien at en risikerer å glemme hva en egentlig begynte å lete etter.

Jeg elsker blyanter, penner og papir. Jeg skriver ofte og gjerne. Har jeg skrivesaker i vesken, er jeg reddet hvis jeg må vente på noe eller noen. Jeg har en brukbar håndskrift og lysten til å skrive har jeg alltid hatt. ”Tenk hva du ville kunnet produsere hvis du brukte data!”. Dette har jeg hørt rett som det er. Det er jo sant, men det er ikke slik jeg ønsker å arbeide. Det jeg driver er håndarbeide eller et slags håndverk, ikke fullkomment, men menneskelig.

Mine oppdagelser i slektsgranskingen er dokumentert med håndskrift og fotografier fra den store samlingen min i ca 40 store familie bøker, som jeg kaller dem. De er blitt til glede for hele slekten. De kan holdes i fanget og leses. Bildene kan studeres og man kan diskutere familielikheter. Det føles litt mer sosialt enn å samles rundt en datamaskin.

Millioner på millioner av fotografier ligger lagret i like mange datamaskiner. Jeg tror at mange bilder glemmes der inne i datamaskinene. Da er de ikke interessante for noen og vel kanskje ikke for eieren av maskinen heller.

Flere personer har snakket med meg om styrearbeid og datakunnskap. Vi er jo eldre mennesker de fleste av oss som engasjerer oss i historielagene. Mange har nok samme forhold til datamaskinen som jeg har. Jeg vet at de synes datasnakk tar for stor plass på styremøtene. Tenk dere om, dere som tar dataarbeid for gitt. Mange oppgaver i styrene kan utføres uten hjelp eller bruk av en datamaskin. Ikke skrem vekk folk som har lyst til å være med i et styre, fordi de ikke har datakunnskap. Det er bruk for alle. Informasjon til medlemmene skal ikke bare sendes til dem som e-post. Den skal sendes til alle medlemmer. Det blir dyrt, sies det. Kontingenten skal dekke porto. Jobben med å sende ut brev kan gjøres på dugnad, slik vi har gjort det i alle år jeg har vært med i dette arbeidet.

Åse Kristine Meling Kristensen

Invitasjon til årsmøtet 2011

Rogaland Historie- og Ættesogelag

Suldal Sogelag er vertskap for årsmøtet 2011
Årsmøtet finner sted i Kulturhuset på Sand i Suldal
Lørdag 26. mars kl. 10.00-16.00

PROGRAM:

Kl. 10.00-11.00	Frammøte og registrering
Kl. 11.00-13.00	Årsmøte Åpning ved ordfører i Suldal Torkel Myklebust Vanlige årsmøtesaker
Kl. 13.00-14.00	Lunsj
Kl. 14.00-16.00	Foredrag ved Ernst Berge Drange: Jelsa, eit lærdomssete i fjordane

I tillegg til medlemslagenes delegater kan alle medlemmer av Rogaland Historie- og Ættesogelag være med på årsmøtet. Deltakeravgiften er kr. 250,- pr. person som inkluderer lunsj. Interesserte må melde seg til kontoret senest fredag 11. mars.

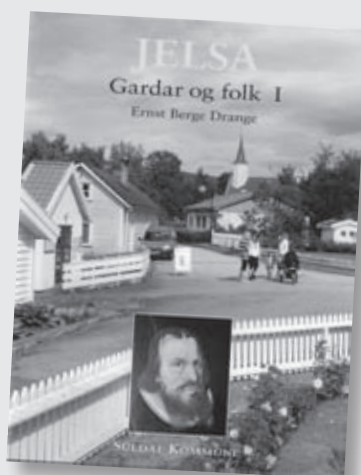
Velkommen!

Ny bygdebok

Ernst Berge Drange: Jelsa gardar og folk, bind 1

Utgegeven av Suldal kommune. Pris kr. 400,-

Omfattar gardane Landsnes, Fuglastein, Økstra, Romsbotn, Tveitarå, Barkeland, Jelsa med strandstaden, Berakvam. Dessutan bygdestoff fra Økstrafjorden og kyrkjebygda Jelsa.

ÅRSMELDING 2010

Tillitsvalde

Styret har i 2010 vore:

			Valperiode
Leiar	Birger Lindanger	Bokn	2010-2011
Nestleiar	Olav Skjervik	Hjelmeland	2009-2010
Styremedl.	Rolf Hetland	Gjesdal	2010-2011
Styremedl.	Åse Kristine Meling Kristensen	Sandnes	2009-2010
Styremedl.	Atle Skarsten	Tananger	2009-2010
Styremedl.	Turid Skimmeland	Haugesund	2010-2011
Styremedl	Jørg Eirik Waula	Jåttå og Hinna	2010-2011
Varamedl.	Brit H. Hansen	Sola	2011
Varamedl.	Dagfinn Silgjerd	Tysvær	2011
Varamedl.	John A. Aasland	Madla	2011
Varamedl.	Karl Eik	Lund	2011

Revisorar Thorsen, Wigestrang og C. ANS

Valnemnd

Leiar	Sigmar Myhre	Tysvær	2010
Medlem	Rasman Polden	Eigersund	2010
Medlem	Mari Anne Næsheim Hall	Lura	2010
Varamedlem	Einar Sanstøl	Jåttå og Hinna	2010

Utval utnemnde av styret:

Arbeidsutval

Styreleiar:	Birger Lindanger
Medlem:	Atle Skarsten
Fylkessekretær:	Tove Solli

Redaksjonsutval "Sydvesten"

Ansv. red.	Tove Solli
	Åse Kristine Meling Kristensen
	Atle Skarsten
	Dagfinn Silgjerd

Redaksjon "Ètt og Heim"

Ansv. Red.	Turid Skimmeland
	Olav Skjervik
	John A. Aasland
	Jørg Eirik Waula (foto og lay-out)

Økonomiutval	Olav Skjervik, Karl Eik, Rolf Hetland
Kjeldeskriftutval	Atle Skarsten, Rolf Hetland, Jørg Eirik Waula
Jubileumsbokutvalet	Jørg Eirik Waula, Atle Skarsten, Tove Solli
Jubileumskomite	Vidar Aarhus (Tysvær Historielag) Per Spødervold (Bjerkreim Ættesogelag) Brit Hansen (fylkesstyret RHÆ) Tove Solli (fylkessekretær) Mari Anne Næsheim Hall (Lura Historielag) Einar Sandstøl (Jåttå og Hinna Historielag)

Verksemda i laget

Styret

Det har blitt arrangert 8 styremøte og behandla 45 saksnummer. Hovudoppgåva har vore å fylgja opp handlingsplanen for perioden 2008 – 2011. Elles har lagersituasjonen og RHÆs arkiv kravd tid.

I høve til medlemslaga, har me også tilbode ei forsøksordning der fylkeslaget står for kontingentinnkrevjinga. Fylgjande lag har gjort seg nytte av denne ordninga: Klepp Historielag, Nord-Karmøy Historielag, Hillevåg Historielag og Suldal Sogelag.

I løpet av 2010, har representantar frå fylkesstyret besøkt Lund Historielag, Storhaug Historielag, Sola Historielag, Bokn Historielag, Haugesund historielag, Sandnes historie- og ættesogelag, Jåttå og Hinna Historielag.

Åse Kristine Meling Kristensen og Birger Lindanger har delteke i arbeidet med å etablere eit historielag på Kvitsøy. Tilsvarende har John Aasland og Tove Solli delteke i arbeidet med å etablere eit historielag for Eiganes og Våland.

Åse, John og Rolf Hetland har elles arbeidd for å laga eit opplegg for lokalhistorie i skulen. Vidare har RHÆ i samarbeid med UiS arbeidd med å få avfotografert og digitalisert stadnamnsamlinga.

Vidare har kjeldeavskriftsnemnda nære på fullført avskrivinga av Torkel Maulands samling om napoleonskrigane i Rogaland. Dessutan har jubileumsboknemnda vore i

aktivitet for å få tilretteleggja for eit historisk kartbok for Rogaland.

Medlemmar

Medlemstalet i RHÆ var pr. 31.12.2010 36 medlemslag og årboka hadde 1191 abonnentar. Til saman hadde fylkeslaget 3800 medlemmar.

Drift av lagskontoret

Lagskontoret har vore ope måndag – fredag med langope kvar onsdag i opningstidene for Statsarkivets lesesal. Fylkessekretær er Tove Solli tilsett i full stilling. Lars Asbjørn Nag har også i 2010 vore engasjert som rekneskapsforar.

Kontorlokaltetar

Det at me disponerar kontor i tilknytning til Statsarkivet, har mykje å seia for oss. Plasseringa av størsteparten av våre bøker og avskrifter på Statsarkivets lesesal gjer at me klarar oss med mykje mindre kontorplass enn det me elles ville hatt behov for. RHÆ sit også både i referansegruppa og brukargruppa i referansegruppa som arbeidar med eit nytt "Arkivenes Hus" knytt opp mot UiS. Styreleiar har representert laget i desse gruppene.

I det heile har me hatt eit godt forhold til Statsarkivet i året som var og me ser fram til eit nært og konstruktivt samarbeid om felles utfordringar i året som kjem.

27. oktober var Birger og Tove i møte med Statsarkivaren for å drøfta felles utfordringar.

Lager / Arkiv

Laget leiger framleis lager i Kirkebakken 8. Det er i løpet av perioden gjort mykje dugnad her, mellom i samband med registrering og flytting.

Møte / kursverksemd – Årsmøtet

Årsmøtet blei halde i Vitenfabrikken i Sandnes 13. mars 2010. Det møtte fram til saman 95 personar. Av desse var 85 utsendingar frå 31 lokallag. Frå styret i RHÆ møtte åtte personar. Sandnes historie- og ættesogelag var vertskap for årsmøtet, og årsmøtet blei opna med helsing frå lagsleiar Odd Jansen. Deretter ynskte ordførar i Sandnes kommune, Torunn Østråt Koksvik, velkommen til kommunen.

Slektsgranskarkurs

I løpet av året gjennomførte Jørg Eirik og Åse eit slektsgranskarkurs med 10 deltakarar. Kurset skulle skolere medlemmer som kan hjelpe til med slektsgransking i sine egne lag.

Møte 7/12 2010 om å arrangera kurs i Lokalhistoriewiki

med

Jarle Vines, Styreleiar Wikimedia Norge

Ola Alsvik, Forskar Norsk lokalhistorisk Institutt (NLI)

Marianne Wiig, Rådgevar Norsk lokalhistorisk Institutt (NLI)

Birger Lindanger, Styreleiar Rogaland Historie- og Ættesogelag (RHÆ)

Tove Solli, Fylkessekretær Rogaland Historie- og Ættesogelag (RHÆ)

Rådsmøta

Dei blei haldne 13. oktober i Ølen, 21. oktober i Riska og 26. oktober i Vikeså. Temaet var profilering og marknadsføring av historielaga og verksemda deira. Deltakinga låg kvar stad kring 25 deltakarar.

Seminar

I samarbeid med UiS blei det 28/4 2010 arrangert eit seminar om avfotografering og digitalisering av avfotografert stadnamnmateriale. Seminaret blei fylgd opp på haustparten med at interesserte lag fekk fotografera av det materialet som galdt deira område. Det blei også organisert møte mellom RHÆ og fylkeskultursjefen om å leggja ut stadnamn på Kulturnett.

Laurdag 13. november blei det i samarbeid med Statsarkivet arrangert seminar i samband med "Arkivenes Dag". Seminaret gjekk føre seg på Statsarkivet. Det møtte fram 25 seminardeltakarar.

Publikasjonar – Årboka

Årbok 2010 kom ut i november 2010. Boka var på 222 sider, opplaget var på 1800 eks. og innhaldet ei variert blanding av slektshistorie og lokalhistorisk stoff. Boka er gjennomillustrert, mellom anna i fargar.

Sydvesten

Sydvesten kom ut med fire nummer på 20 sider. Tilgangen på stoff har vore god det siste året. Bladet blei sendt til alle årbokabonntar og alle lokallagsmedlemmar. Opplaget var på 4.000 eksemplar.

Fotografering av dødsannonser

Avfotografering og digitaliseringa av samlinga av dødsannonser heldt fram. Det er brunne ein CD for sal.

Andre aktivitetar

Atle Skarsten representerar laget i samband med utvandarprosjektet "Migrasjon Rogaland" i samarbeid med Utvandrarsenteret.

Slektsgranskerdagen

Rogaland Historie og Ættesogelag var deltakarar på årets DIS-Rogalands arrangement "Slektsgranskerdag i Rogaland" og hadde stand på Haugesund folkebibliotek i Haugesund og Rådhuset i Klepp 30. oktober.

Deltaking på andre arrangement

Laget deltok med stand under Riskafestivalen, Slusedagene, Tysvær, Bjerkreimsmarken, Orremessa, Ryfylkedagane i Sand og Hamnedagane i Haugesund.

Økonomi

Laget har gått med eit underskot på mest kr. 90.000 i året som var. Likviditeten er likevel god, men det bør i løpet av det komande året gjerast tiltak for å få rekneskapen i balanse. Elles viser styret til rekneskap og revisjonsrapport.

Kontaktar

Gjennom året har det vore kontakt med HIFO der mellom anna leiaren for HIFO har vore med på årsmøtet som gjest.

Mål og utfordringar

Ei viktig oppgåve i det komande året, er å få balanse i rekneskapen.

- For det fyrste må det vera ei prioritert oppgåve å få profilert oss betre. Det bør takast eit initiativ til systematisk og effektiv marknadsføring som både kan føra til eit auka medlemstal, som kan fremja salet av årboka og generelt fremja salet av både eigne publikasjonar og dei me har for kommisjonssal.
- Ei anna hovudoppgåve er produksjon av eigne publikasjonar, både kjeldeskrift og andre.
- I løpet av 2011 bør det også utarbeidast ein handlingsplan for perioden 2011 – 2014.

*Hinna, januar 2011
Birger Lindanger*

REGNSKAP FOR 2010	2010	2009
RESULTATREGNSKAP		
Salgsinntekter	748 266	718 723
Medlemskontingent	195 221	197 220
Fylkestilskudd	50 000	50 000
Andre driftsinntekter	30 435	55 865
Sum driftsinntekter	1 023 922	1 021 808
Varekostnader	332 310	309 638
Personalkostnader	487 159	366 886
Andre salgs- og adm.kostn.	292 150	344 374
Sum driftskostnader	1 111 619	1 020 898
Driftsresultat	-87 697	910
Finansposter netto	-1 025	-549
Årsresultat	-88 722	361
BALANSE PER 31.12		
EIENDELER		
Omløpsmidler		
Varebeholdning	36 210	28 380
Fordringer	122 864	166 578
Bankinnskudd og kontanter	272 999	320 902
Sum eiendeler	432 073	515 860
EGENKAPITAL OG GJELD		
Egenkapital	296 241	384 963
Gjeld		
Kortsiktig gjeld		
Leverandørgjeld	9 600	7 600
Skyldige off. avgifter, skattetrekk	23 365	25 007
Annen kortsiktig gjeld	102 867	98 290
Sum kortsiktig gjeld	135 832	130 897
Sum egenkapital og gjeld	432 073	515 860
Spesifikasjon av endring egenkapital:		
Egenkapital 1.1	384 963	384 602
Årsresultat	-88 722	361
Egenkapital 31.12	296 241	384 963

SVERIGEBARNA

AV TOVE SOLLI

4 STAVANGER

Stavanger Aftenblad Tirsdag 28. september 2010

Kjell Magne Hansen var seks år
da annen verdenskrig sluttet i 1945.
Da ble han sendt til Sverige.

Faksimile fra Stavanger Aftenblad 28.09.2010. Her fortalte Kjell Magne Hansen sin historie om oppholdet i Sverige.

I fjor fikk Rogaland Historie- og Ættesogelag besøk av Kjell Magne Hansen fra Hillevåg Historielag. Han hadde et litt spesielt ærend.

Som liten gutt, rett etter 2. verdenskrig, ble han sendt til Sverige for å fetes opp, som han selv sa. Den lille familien hans hadde fått en tøff skjebne under krigen. Faren hans døde av hjernehinnebetennelse

i 1941, i 1943 dør lillebror av krupp. Dermed er det bare mor Lilly og Kjell Magne igjen, og det var hardt for den unge enken å klare seg gjennom krigen.

Men høsten 1945 kommer det tilbud fra den svenske foreningen Råda Barnen om at 57 barn fra Rogaland kunne få reise til Sverige på det vi vel i dag vil kalle for et rekreasjonsopphold.

Lilly Hansen med sine to sønner, Kjell Magne til venstre og Leif til høyre. Leif døde av krupp i 1943. Foto i privat eie.

Kjell Magne var en av dem som kom med, og nå, 65 år etterpå, hadde han begynt å tenke på at det ville vært kjekt å treffe igjen de andre barna som også reiste. Han husket lite om omstendighetene, men hadde noen minner som han gjerne ville få bekreftet og utfylt ved hjelp av sine medreisende. I 1. mai og Stavanger Aftenblad fant vi i fellesskap fram til informasjon om Sverige barna.

**Barn under skolepliktig
alder til Sverige.**

Fra den svenske foreningen «Barns Barn» er det kommet tilbud om å sende et anlegg barn til Sverige. Stavanger kreis av Norske Kvinners Sanitetsforening har fått seg tilfått andree del av Rogaland fylke og skal her ta ut 57 barn under skolepliktig alder.

Det må sørges for at barna blir legeundersøkt og får utskrevet legeattest. Dette vedlegges skvadren, som må være innsendt til Stavanger Sanitetsforening, St. Svithuns gate 13, Stavanger, innen 13 september.

Det skal for hvert 10 barn være en reisleder som skal følge barna helt fram til Sverige. D. v. a. det blir 4 reisledere med fra fylket. Blant disse skal det være minst 1 sykepleierske og allere andre som er vant til å stelle med barn.

Møtetid og sted for barna skal bli oppgitt senere.

Vi står til tjeneste med opplysninger hvis det skulle være noe en ønsker å få rype på. Det kan ringes telefon 21547 mellom kl. 9 og 16.

STAVANGER SANITETSFORENING
Bertha Nygaard
formann.

I 1. Mai blir det annonsert 4. september 1945 at interesserte kan henvende seg til Stavanger Sanitetsforening som har fått i oppdrag å plukke ut barna som skal reise. Det reiste 57 barn i alderen 4-7 år, 10. oktober samme år kan vi lese følgende:

”Sverigebarna fra Stavanger er plassert i Jønkøping og omegn. (----) Det var nok litt gråt på stasjonen da de små skulle ta avskjed med mor, men en var ikke kommet langt før barna var i strålende humør og hadde glemt mor og heim og alt, forteller søster Bergholm (----) I Oslo ble barna innkvartert i Frimurerlosjen, og her hadde de det strålende helt til turen gikk videre med ekstrarog til Sverige. (____) Her fikk barna sove, og plassen var mye bedre. De fleste av Stavangerbarna ble sendt til Jønkøping og omegn, og her er de alle kommet i solide, svenske heimer. De svenske pleieforeldrene uttalte sin glede over at det var tatt ut barn som tydelig trengte et styrkende opphold, og de gledet seg til å få barna i pensjon og pleie. De synes bare 3 måneder var noe kort tid”.

For Kjell Magnes del ble de 3 månedene til ett år, og han var svensktalende da han vendte tilbake til Stavanger.

Gjennom oppslag i Stavanger Aftenblad 28. september 2010 kom Kjell Magne i kontakt med andre sverigefarere, bl.a. Edith Hellestø. Hennes historie kan du også lese i dette nummeret av Sydvesten. Men Kjell Magne og Rogaland Historie- og Ættesogelag vil gjerne komme i kontakt med så mange som mulig av de 57 barna fra sørfylket som reiste til Sverige i 1945. Dette er en interessant del av Norges etterkrigshistorie som det, så vidt vi vet, er skrevet lite om fram til nå.

Var du selv et av barna som reiste, eller kjenner du noen som var det, så kontakt Rogaland Historie- og Ættesogelag. Vi hører gjerne fra deg!

Annonsen 4. september 1945 i avisen 1. Mai.

EDITHS HISTORIE

TEKST: EDITH HELLESTØ

Edith 4 år gammel, året før hun reiste til Sverige

Edith Hellestø, født Kristiansen i Horten, var en av dem som henvendte seg til Kjell Magne Hansen etter å ha lest om hans opplevelser i Sverige etter 2. verdenskrig. Hun hadde selv blitt sendt til Sverige fra Horten, men flyttet til Rogaland 18 år gammel og er nå bosatt på Sola. Her er hennes historie om oppholdet i Sverige.

Det var sensommer 1945 og det hadde vært fred i noen måneder. En dag spurte foreldrene mine meg om jeg hadde lyst til å reise til Sverige og være der i 3 måneder. Jeg var bare fem og et halvt år gammel, liten og tynn, og selvfølgelig hadde jeg ikke lyst til å reise fra mamma og pappa og tre søsken! Men mor sa at hvis jeg reiste, ville jeg helt sikkert få en dukke. Og det var jo min store drøm. Dermed ble det til at jeg sammen med flere andre barn ble satt på toget til Oslo og deretter innkvartert i en stor sal. Jeg hadde fått med meg en fin sel-skinnslommebok med hele ti kroner i, men noen var lang-fingret og stjal den.

Vi reiste videre fra Oslo med et tog som var satt opp bare for oss, og i kupeene var det satt opp bord mellom benkene hvor vi lå og sov. Her fikk jeg lus! Omsider kom vi til et stort hus med en stor hage. Jeg har i alle år lurt på hvor vi var, men nå har jeg fått vite at det var i Jönköping. Der fikk jeg for første gang smake sukkertøyet vi kaller for polkagris. Det smakte himmelsk!

Fra Jönköping bar det sørøstover til Blekinge. En gutt, to jenter (Laila og Reidun) og jeg havnet i Ronneby. Gutten var fra Holmestrand og het Øystein. Men som yngst av 4 gutter ble han bare kalt Lillebror. Han var liten og tynn som meg, 5 år gam-

mel, og sko hadde han ikke, så han gikk i beksømstøvler størrelse 38. Vi hadde alle merkelapper rundt halsen med vårt eget navn og mottakerfamiliens, og da toget stoppet i Ronneby, havnet vi i armene på vilt fremmede mennesker. I drosjen på vei til pleieforeldrene våre gråt Lillebror: ”Jeg vil hjem til jul!”. Dette var i oktober, og han fikk faktisk reise hjem til jul. Det skulle gå annerledes med meg.

Edith vinteren 1945-46, sammen med Seppy, pleiefamiliens hund. Seppy var den første som møtte Edith da hun kom til pleiefamilien. Han stod i hagen og logret da Edith steg ut av drosjen, og det var kjærlighet ved første blick for dem begge.

Lillebror og jeg kom til to familier som var naboer. Rett ved var det en militær flyplass, og flykorridoren gikk rett over huset vårt. Et par dager etter at vi var kommet fram, var det en øvelse med forferdelig flystøy. Jeg ble livredd, sprang alt jeg kunne og ropte: ”Tyskerne kommer, vi må gjemme oss!”

Huset mitt var stort med stor hage full av all slags bær og frukt og var eid av et barnløst ektepar, Greta og Erik Lööf. De visste ikke hva godt de skulle gjøre for meg. Til jul fikk jeg min første dukke i celluloid, utstyrt med full garderobe. For en lykke!

Jeg vendte meg også til den svenske maten. Mitt første måltid hos familien Lööf

husker jeg ennå. Det var kroppkaker, det som her i Rogaland heter komle. Jeg var jo fra Horten og var ikke vant med den slags mat, men jeg lærte å like det etter hvert.

Det var meningen at jeg skulle være i Sverige i tre måneder for å få medisiner og fetes opp, men Greta og Erik hadde vondt for å gi slipp på meg. Etter avtale med foreldrene mine ble jeg derfor værende hos dem utover tre måneders perioden. Hver sommer kom mine foreldre til Sverige, eller Greta, Erik og jeg reiste til Horten. Dette varte i hele 7 år, men da ville mine foreldre ha meg tilbake for godt, og jeg flyttet hjem igjen.

Min fosterfar Erik døde i 1978, men min fostermor Greta lever fremdeles og blir 100 år i 2011. Jeg besøker henne hver sommer, og hun blir like glad hver gang hennes ”datter” kommer hjem. Min beste venninne bor også i Ronneby. Vi traff hverandre første dag i første klasse og har holdt god kontakt i alle år etterpå.

Edith vinteren 1945-46 sammen med sine pleieforeldre Greta og Erik Lööf. De bodde i Kallinge, 4 km. utenfor Ronneby i Blekinge.

NORSK GRAFISK MUSEUM

TEKST OG FOTO: ÅSE KRISTINE MELING KRISTENSEN

Jeg fortsetter museumsrunden min gjennom Sydvesten. Denne gangen besøker jeg Norsk Grafisk Museum i Sandvigå 24 i Stavanger. Sandvigå grenser på den ene siden til Bjergstedparken og den andre siden til havnen i Stavanger. Du går forbi det nye konserthuset og da er du straks fremme.

I en liten brosjyre om museet heter det: ”Stavanger har vært, og er et tyngdepunkt innen norsk grafisk industri, og vi har tatt mål av oss til å bli et nasjonalt museum for ”svartekunsten”.

Det var ikke akkurat ufarlige kjemikalier som var i bruk i grafisk virksomhet. Legg merke til giftflasken.

Norsk Grafisk Museum åpnet i 1993 og var da en stiftelse. I 2006 ble museet en del av Stavanger museum. Museet er laget som et stort trykkeri og dekker tidsrommet ca. 1850 til 1970. Her finnes nærmest en komplett samling av maskiner og utstyr til en slik bedrift. Museumsbygningen var tidligere hermetikklager og den er nå ført tilbake til slik den var i 1913, da den var ny.

En bjelle ringer når du åpner døren. En litografisk sten ønsker deg velkommen. En skjønn fagforeningsfane er også en del av inngangspartiet.

Jeg besøkte museet en onsdag formiddag. Da har venneforeningen dugnad. Fagfolk møtes, prater og koser seg, viser publikum rundt og så forteller de om sine maskiner og sitt fag. Ellers blir maskinene holdt i stand av de forskjellige fagfolkene.

Jeg har tidligere besøkt museet og blitt veldig fascinert av en verden jeg aldri har kjent. Dette besøket var spesielt fordi jeg fikk hele oppmerksomheten alene. Jeg ble meget godt mottatt og kunne spørre om alt mulig. Jeg fikk svar av de forskjellige som var tilstede. Over alt, på vegger og gulv er det ting, plansjer og bilder, som alle kan fortelle om deler av den grafiske historien.

I museet kan man se den siste siden av Stavanger Aftenblad trykket på gamlemåten.

Prosessen det var da man tidligere trykket aviser får jeg være med på. Her vises den siste forsiden av Stavanger Aftenblad, som ble fremstilt på gamle måten. Denne siden ble trykket lørdag, 28. august, 1976. Avis-siden ble satt med maskinsats. Først er siden skrevet speilvendt. Så blir den rettvendt på våt papp, som presses på den

speilvendte siden. Pappen blir tørket i en ovn, så blir pappen ført over på en halvslinder av metall, da blir skriften speilvendt igjen, for at det endelige resultatet skal bli rettvendt. – Skjønner du? Gå og se og la deg imponere!

Settemaskinen fikk jeg full opplæring på av Karl Johan Hope. Han brukte denne maskinen på Aktietrykkeriet, der han hadde sitt arbeid tidligere. Maskinen har et kjempestort tastatur som dekker mange oppgaver. Små blybokstaver, eller matriser heter de visstnok, ligger i renner over maskinen. De faller ned når bokstaven kommer opp på tastaturet. Bak på maskinen er det en beholder med flytende bly, den holder 200 grader Celsius. Det henger en blybarre i et par kjettinger ned i beholderen. Etter hvert som blyet blir brukt opp, smeltes noe av barren. Så blir det laget matriser i bly av teksten, som er ”satt” på maskinen. Når skrifttegnene er brukt sendes de automatisk tilbake til rennene der de hører til. Det høres ut som en tellemyntmaskin i bank. Det går utrolig kvikt. Jeg fikk med meg en liten matrise til minne. Den ble laget mens jeg så på.

Det var ikke få settekassser som gikk med for å få plass til alle typene som var i bruk

Et sted er settekassene samlet, som tynne, tynne skuffer i kommoder. Det finnes utrolig mange skrifttyper. Det ble fortalt at hvis man skal ha alle variantene av en spesiell type skrift, vil man trenge 100 settekasser. Den skriften som heter GILL finnes her, og det er også den typen som brukes i datamaskiner i dag. Han som setter en tekst for hånd, må vite i hvilket lille rom han må hente bokstaven han skal bruke. Bokstavene som brukes minst, ligger lengst fra midten av settekassen.

Et annet sted i Sydvesten har jeg antydnet at jeg ikke har teknisk innsikt i det hele tatt. Men når jeg ser hva jeg har fått med meg av aldeles ukjent stoff, denne formiddagen, tror jeg nesten at det kanskje ikke kan være helt sant?

Historien om litografiet er også en del av museet. En spesiell sten blir brukt til å fremstille et litografi. Der mønsteret skal være er stenen innsatt med fett. Fet trykkfarge blir påført, resten av stenen er innsatt med vann. Mønsteret er også her speilvendt.

Rundt 1870 var alle trykksaker i svart og grått. Litografiet brakte fargene inn i verden. Det var relativt billig å trykke fargebilder. Folk kunne skaffe rimelige fargebilder til å ha på veggene. Stavanger var langt fremme når det gjaldt grafisk industri. Grunnen var at hermetikkindustrien trengte blikkfang for å selge sine produkter. Etikettene, i Stavanger kalt ”Iddisar”, var små kunstverk. De hadde kraftige farger med mange forskjellige flotte motiver. Det skal være

Hermetikkindustriens behov for salgsfremmende innpakning av sine produkter resulterte blant annet i en voldsom mengde forskjellige etiketter til sardinbokser, såkalte "iddissar".

flere tusen ulike bilder på etikettene. For at disse skulle være så uimotståelige som mulig, fikk de også en omgang med en slags lakk. Å samle på "Iddissar" er fremdeles en kjær hobby for mange, kanskje spesielt i vårt område.

En av museumsvennene denne dagen, som viste meg den gamle måten å lage aviser på, og som viste meg settekonsten for hånd, var nok litt for beskjeden til å si meg navnet sitt. Jeg takker ham og de andre som brukte så mye tid på meg denne formiddagen.

Leder av venneforeningen, Erik Chr. Martens, takker jeg spesielt. Han ga meg noen trykksaker som jeg har brukt i tillegg til mine egne notater. Han skriver også i et lite jubileumshefte: Norsk Grafisk Museum presenterer de faglærte håndverkeres kunnskaper og deres utstyr, som muliggjorde produksjonen av aviser, bøker, tidsskrifter, emballasje, etiketter og alle andre trykksaker i store opplag.

Åpningstider for museet er første søndag i måneden fra 11.00 til 16.00. Ellers hver onsdag fra 11.00 til 14.00.

Typografene var en av de første arbeidergruppene som fagorganiserte seg. Den gamle fanen holder seg godt.

NYTT HISTORIELAG PÅ KVITSØY

TEKST OG FOTO: ÅSE KRISTINE MELING KRISTENSEN

Det har lenge vært arbeidet med tanken om å danne et historielag på Kvitsøy. Birger Lindanger har hatt i oppdrag å skrive bygdebok for Kvitsøy. I denne tiden har ideen om et historielag funnet grobunn hos flere kvitsøybuer.

Høsten 2010 ble et interimsstyre etablert. Dette styret har gjort et grundig forarbeide. Det var viktig å finne et tema som mange har minner fra, tanker om og forhold til. "Krigen på Kvitsøy" ble temaet for første møtet. Invitasjonen ble lagt i alle postkasser. Kommunen støttet tiltaket med gratis lokale i den nye idrettshallen. Onsdag 26. januar 2011 kl. 1800, var ca 60 forventningsfulle personer på plass. På Kvitsøy bor det omtrent 550 personer, det var et fremmøte over all forventning.

Gro Steine fra interimsstyret innledet med å fortelle hva styret hadde tenkt om dette møtet.

Som medlem av styret i RHÆ og fritidsbeboer på Kvitsøy var jeg blitt bedt om å si noe om hva jeg vet om krigstiden på Kvitsøy. I en gammel dagbok og gjesteboken for huset vårt hadde jeg funnet opplysninger fra denne tiden. I tillegg hadde jeg aktuelt stoff som ellers er overlatt meg.

Dette ble starten på mange innlegg fra tilhørerne i salen. Mange som var tilstede var barn og ungdom i denne tiden. Derfor var det mange minner om hvordan barn og ungdom opplever ting. Ellers ble det fortalt historier som foreldregenerasjonen hadde opplevd og fortalt videre til neste generasjon. Alt ble tatt opp "på bånd".

Torvald Nøstvold er født og oppvokst på Kvitsøy. Han må være født med et sterkt historie – og samlergen. Tidlig begynte han å samle gjenstander og minner på papir. Han var bedt om å vise noe av det han har i sam-

lingen sin. Han hadde med seg forskjellige store og små gjenstander han hadde funnet etter tyskerne, som for eksempel permisjons-sedler, skriftlige tillatelser for øyfolket til å drive alkejakt og spesielle øypass som var utstedt i tillegg til de vanlige grenseboer-bevisene. Han hadde også forskjellig som hadde tilhørt våpen og kanoner. I tillegg kunne han fortelle om hvor og hvordan han fant disse tingene, det hadde vært morsomt, spennende og kunne også vært direkte farlig. Folk var ikke klar over hva som var brannfarlig og hva som var sprengstoff.

Gro Steine snakket til slutt om hvilke temaer som det kan tenkes å arbeide med fremover. En liste var også sendt rundt i salen med anmodning om å bli medlemmer i det nye laget. Det sto adskillige navn på den, forsto jeg.

Møtet varte i 2 timer og hadde det ikke vært for at flere av oss måtte ta båten til fastlandet, ville vi ha kunnet holde på lenger.

Nå skal det innkalles til årsmøte og velges et styre. Vi i RHÆ håper på deltagelse fra Kvitsøy på vårt årsmøte på Sand, i slutten av mars.

Kulturkonsulent Oddbjørg Sætre og samler Torvald Nøstvold deltok begge på det første møtet i det nystiftede historielaget på kvitsøy

Vårprogram 2011

NB! Endringer kan forekomme. Følg med i lokalpressen.

Storhaug Historielag

- Onsdag 16. mars Kl. 18.30 i Bergeland bydelssenter **Årsmøte**
Kl. 19.30: **Storhaug og den store mannedauden**
v/Birger Lindanger
- Onsdag 27. april Kl. 18.00. Oppmøte ved Rødne A/S, Skagenkaaien 35
Byvandring: Den store bybrannen. Ved Rune Helgø

Suldal Sogelag

- Laurdag 26. mars Kulturhuset. Årsmøtet i Rogaland Historie- og Ættesogelag.
Etter årsmøtet:
Ernst Berge Drange: **Jelsa, eit lærdomssete i fjordane**
- April Vinjar skule: **Rydd eit kulturminne.**
Sand og Vinjar skule: **Quiz på historiske bruksting.**
- Søndag 29. mai Tur til Ulladalen kl. 10.00
Frå Kjødnarhaugen til Holmen
- Laurdag 4. juni **Ryfylkedagane.**
- Sal av bøker
- Me lagar noko på bakstehedlå saman med borna

Hillevåg Historielag

Alle våre møter foregår i Frida Hansens hus – Frida Hansens vei 7 kl. 19.00.

- Torsdag 24. mars Engwall Pahr-Iversen:
Pahr-Iversen forteller om sin nye bok Sangen fra Hillevåg
- Torsdag 28. april **Medlemsmøte** med Kjell Pahr-Iversen
- Tirsdag 24. mai Odin Leirvåg: **Hvorfor tyskerne ville ta Sola Flyplass**
- Tirsdag 7. juni **Medlemsmøte om Hillevåg.** Alle forteller

Strand Historie og Ættesogelag

Alle møtene er i Strand bibliotek på Jørpeland kl. 18.30

- Onsdag 2.mars Slektskveld
- Onsdag 6. april Slektskveld

Sandnes historie- og ættesogelag

Regulære møter holdes i Kartevollrommet på Sandnes Bibliotek kl. 19.00

- Mandag 7. mars   **Årsmøte og foredrag.** Bjørn Stangeland: **Historien om GBW**
- Mandag 11. april   **Filmkveld**
- Søndag 29. mai   **Sommertur.** Påmelding innen 20. mai til tlf. 51663206 eller tlf. 51665145
- Onsdag 15. juni   **Byvandring langs Oalsbekken.** Oppmøte v/ Ruten kl. 18.00

Klepp Historielag

Møta er på Fredheim Akivitetsenter og byrjar kl. 19,00.

- Tirsdag 1. mars   Bernt Øvregaard: **Kva har marahalmen hatt å seia for kystlandskapet på Jæren?**
- Tirsdag 5. april   Hallvard Nordås: **Skulen i Klepp**
- Tirsdag 3. mai   **Tur i nærmiljøet.** Turen går til Særheim.

Gjesdal Historie- og Ættesogelag

- Torsdag 24. mars   Steinar Lima: **Historien om Figgjo A/S**
ÅBOAS kl. 19.00

Lura Historielag

Møtene er på Lura Bistro kl. 19.00

- Mandag 14. mars   Arne Sømme: **Privatbilder fra 2. verdenskrig**
- Fredag 25. mars   Lurakveld med middag
- Mandag 11. april   Odd Jan Andersen: **Bilder fra gamle fjellveier i Gjesdal**
- Mandag 9. mai   Svein Stueland: **Rutebilhistorie**
- Søndag 22. mai   **Dagstur med gammel buss fra 1969.** Svein Stueland er sjåfør og turen går til Sokndal. Kontakt laget for mer informasjon og påmelding
- Lørdag 18. juni   **Hyttetur til Lutsi.** Tidsrammen er ikke klar. Ta kontakt med laget hvis du ønsker å være med

Time Historielag

- Tirsdag 31. mai   **Tur til museet til Agnes Våland på Våland.** Kontakt laget for nærmere informasjon.

Stokka Kultur- og Historielag

Stokka kirke kl. 19.00

- Torsdag 22. mars   Fredrik Hagemann: **Stavanger og oljå**

RETTELSE OG KOMMENTAR

I "Sydvesten" nr 3, 2010, kunne man lese om "Smeden fra Hjelmeland".

Jeg reagerte på siste delen av artikkelen, fordi det var ikke slik jeg husket denne hendelsen. Den gjorde den gangen et meget sterkt inntrykk på meg. Jeg var ennå ikke fylt 8 år da jeg sto i folkemengden utenfor domkirken da byen tok farvel med "de 11". Salmen "Vår Gud han er så fast en borg" minner meg alltid om denne dagen. Jeg forstår nå hvorfor. Bisettelsen ble overført via høyttaler til publikum som sto utenfor kirken.

Presten som hadde vært sjelesørger for de dødsdømte da de var fengslet på Akershus, var Dagfinn Hauge. Han ble senere biskop. Han skrev en liten bok i 1946 som heter "Slik dør menn". Der forteller han at salmen ble veldig viktig for "de 11". Dagfinn Hauge var også til stede ved høytideligheten i Domkirken denne septemberdagen i 1945. Det er derfor helt sannsynlig at salmen også ble sunget da.

Ifølge referatet i Stavanger Aftenblad, fra bisettelsen, står det at det var æresvakt ved de 11 urnene inne i kirken.

Det var altså ikke 11 kister som sto der.

Til slutt ble urnene overlevert til en representant for hver familie. Urnene ble båret i prosesjon til Eiganes gravlund, med æresvakt. Jeg går ut fra at mange mennesker var med i denne prosesjonen – på tross av ganske surt vær denne dagen.

Mitt minne om hendelsen var litt annerledes. En venn av familien var også tilstede. Som 12-13 åring var han nok mest opptatt av æresvakten, av uniformene og våpnene de sikkert bar. Han synes også han husker hester i følget.

Etter innlegget i Sydvesten, undersøkte jeg hva som var skrevet i Aftenbladet og fant ut at min husk bare delvis var riktig. Lisabet Risa undersøkte hva som sto i avisen Stavangeren om alt dette. På den måten ble bildet av hendelsen fullstendig, tror jeg. Her fikk jeg altså erfare at en god hukommelse ikke alltid er en riktig hukommelse. Det var ingen fotografier i avisene, dessverre.

Minnelunden for disse tapre menn er like nedenfor krematoriet på Eiganes gravlund, i retning mot Wesselsgaten.

Åse Kristine Meling Kristensen

Transsibirske eller Tibet

**Transsibirske jernbanen med stopp i Jekaterinburg, Irkutsk
Mongolia 10. - 28.07 2011
Tematur til Tibet 24.08 - 7.09 2011**

**Påmelding og info hos Tore Nærland tlf. 51 48 77 77 eller tore.naerland@jkn.no
www.bikeforpeace.no**

Arr. Iventus, Stockholm (medlem i det svenske reisegarantifondet)

HISTORIEBØKER FRA COMMENTUM FORLAG

BLOD OG TÅRER

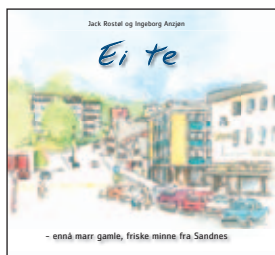
ATLE SKARSTEN
MICHAEL STOKKE

- historien om sovjetiske krigsfanger og sivile tvangsarbeidere i Rogaland 1941 - 1945

BLOD OG TÅRER - sovjetiske krigs- fanger og tvangs- arbeidere i Rogaland

Tusener av sovjetiske krigs-
fanger og sivile tvangsarbeidere
ofret blod og tårer for den tyske
okkupasjonsmakten i Rogaland.
Mange ga livet. Denne boken gir
et samlet bilde av grusomhetene
som utspant seg fra de første
fangene ankom fylket i 1941 og
fram til freden i 1945.

Kr **348,-**

Jack Rosset og Ingeborg Anzen

Ei te

- ennå marr gamle, friske minne fra Sandnes

Ei te

KR 298,-

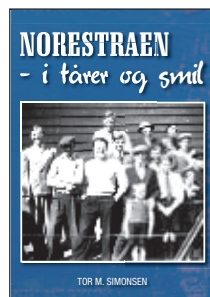

MITT KJÆRE Stavanger

HANS JAKOB ANDREASSEN

Mitt kjære Stavanger

KR 298,-

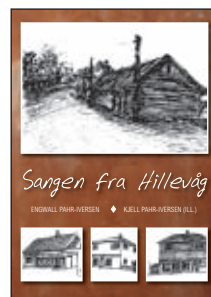

NORESTRÆN - i tårer og smil

TOR M. SIMONSEN

Norestraen - i tårer og smil

KR 298,-

Sangen fra Hillevåg

EINARVALD PAHR-HERSEN ♦ KJELL PAHR-HERSEN (ILL.)

Sangen fra Hillevåg

KR 298,-

Ung motstand

KR 249,-

Bøkene kan
kjøpes hos:

Rogaland
Historie og
ættesogelag
Bergelandsg. 30
4012 Stavanger

COMMENTUM FORLAG AS

Gamleveien 87 - 4315 SANDNES
Tlf. 51961240 Fax 51961251
www.commentum.no

B-BLAD

Returadresse:

ROGALAND HISTORIE- OG
ÆTTESOGELAG

Bergelandsgt. 30, 4012 Stavanger
Tlf. 51 89 56 36

Tilbud til nye og gamle abonnenter av Ætt og Heim, årboka til Rogaland Historie- og Ættesogelag

Er du interessert i lokalhistorie, får du nye historier fra og om Rogaland hvert år hvis du abonnerer på Ætt og Heim. Abonnementet koster kr. 345,- hvis du er medlem av et lokalt historielag tilsluttet RHÆ. Hvis ikke, er prisen kr. 395,-. Som abonnent får du boka fritt tilsendt.

For nye abonnenter våren 2011 tilbyr vi nå en velkomstpakke på de 4 siste årgangene av Ætt og Heim samt Ætt og Heim 2010 for til sammen kr. 500,-.

Evt. porto kommer i tillegg. NB! Tilbudet gjelder fram til 1. juni 2011.

Er du allerede abonnent, kan du nå supplere samlingen din med tidligere årganger av Ætt og Heim for kr. 75,-. Bestiller du minst 5 årganger, er prisen kr. 50,- pr. stk. Evt. porto kommer i tillegg.

Opptrykk eldre årganger av årboka

Rogaland Historie- og Ættesogelag har tatt opp igjen arbeidet med opptrykk av eldre årganger av årboka. I 2010 ga vi ut årsheftet for 1927. Våren 2011 kommer årboka for 1928. Årshefte 1929 planlegges for høsten 2011. Hvis du ønsker å tegne abonnement på opptrykkene, send oss en e-post eller ring inn. Heftene koster kr. 100,- pr. stk fritt tilsendt. Hvis du har tegnet/fornyet abonnementet i 2010, vil du få heftene i posten så snart de er trykket.

